

Krigsutbrottet 1939. Detacherad avdelning i Göteborg

Gösta Andersson

Mineringsskolan på Fejan var avslutad och återställningsarbetet pågick för fullt. Stormakterna hade problem, spänningen steg för varje dag. På 7. kompaniet vid KA 1 fanns det bara tillgång till den radio som dagkorpralen förfogade över. En extra högtalare var kopplad till väggen i kompanikorridoren. Eftersom jag fortfarande var dagkorpral från Fejan, så lyssnade jag så ofta jag kunde på de knapphändiga nyheter som släpptes ut i radion. Ingen trodde dock, att det skulle bli krig. Förnuftet måste segra, det var allas tanke.

Den 27. augusti kom vår kompaniadjutant - flaggjunkare G.R. Johansson - ut i korridoren viftande med ett papper. Till mig sa han: "Du skall i morgon bitti-da i en detacherad kontingent resa till Göteborg för tjänstgöring" Avlämning skedde av Dk-tjänsten till annat underbefäl och sedan var det bara att packa sin sjösäck med det lilla man ägde. (Vi hade nämligen sjösäckar på den tiden, kappsäckar eller väskor ansågs ej lämpliga).

Tidigt på morgonen den 28. augusti 1939 avreste vi från KA 1 - först med båt till Stockholm - därefter marsch genom stan bärande sjösäckarna på ryggen. Marschen gick till Stockholms central. Tåget avgick vid 0900-tiden och vi var framme vid Göteborgs central klockan 1800 (9 timmar). Där väntade speciell lastspårvagn, som **tog** oss och våra grejor till Rya Varvets örlogsstation, dit vi anlände vid **pass** kl 1900. På Nya Varvet fick vi vår tillfälliga förläggning tills vidare. Vi kunde inte underlåta att märka, att en viss aktivitet var på gång. Folk kom och gick.

Eftersom jag är barnfödd i Göteborg såg jag med glädje fram mot denna kommendering. I Göteborg hade jag många släktingar och hoppades få tillfälle till påhälsningar. Inte tänkte jag - och många med mig - att kriget och förstärkt

försvarsberedskap var så nära förestående. Förutom en kontingent fanns det fyra korpraler och åtta av årets värnpliktiga som signalmän. De flesta kom från 6. och 7. kompanierna. Chef för signalisterna var löjtnant Bengt Hedberg.

Den 29. augusti fick vi order om att inställa oss på Oscar II:s fort. Fortet hade ej varit i bruk sedan 1926 då avrustningsskedet även innefattade denna försvarsanläggning. Fortet var på sin tid, i början av seklet, ett av Europas modernaste med både tungt, medelsvårt och lätt artilleri. Det fanns två 24 cm pansarbrytande kanon i m/04 i höj o sänklavettage och två 15 cm i tornlavettage samt fyra 57 mm i lavettage och 4 st 57 mm i kasematt.

När vi kom till fortet den 29. augusti skulle fortet just ånyo öppnas. Tänk bara på, att fortet i huvudsak varit stängt i tretton år: När de tunga pansardörrarna sent omsider kunde öppnas, flög ett 10-tal fladdermöss ut för att leta reda på en lugnare plats än fortet. C:a 30 personer stod utanför - både kustartillerister och civila - och alla ville in i detta berg med insprängda gångar, logement och expeditioner. Allt fanns utom bemanningar.

Längst upp på fortets tak fanns signalstationen. Denna skulle vi så småningom bemanna, men först skulle vi i ordningställa alla nödiga telefonförbindelser. I sanning ett styvt arbete: Signalofficer var tidigare nämnde löjtnant Hedberg. Själv var jag signalunderbefäl (SUB). All permission var med anledning av det spända läget indragen. Detta hindrade oss inte när vi hade frivakt att krypa under staketet runt fortet och smyga oss ned till Långedrags restaurang, där vi inhandlade en middag för det facila priset av kronor 3,50 (inkl. öl och service). Vi fick emellertid ut middagsbrickan genom köksfönstret, och kökstrappan blev vår matplats. Vi vågade inte visa oss på framsidan av restauragen med hänsyn till de off och uoff, som kunde finnas där. Brottet är preskriberat för länge sedan.

Vi fick på ett tidigt stadium order om, att vi skulle hämta våra pinaler från Nya Varvet. Vår nya förläggning skulle vara inom fortet i ett logement där 52

personer kunde få plats samtidigt i hängkojer. Gissa om vi blev förskräckta, när vi inspekterade "terra firma". Väggarna dröp av fukt, allt var vått och otäckt. Korgar sattes in med glödande kol för att torka ut. Det var varmt på förnatten, men mot efternatten frös vi som hundar. Det blev bättre senare, då mera inkallade anlände och fyllde alla 52 kojerna. Lukten var dock vedervärdig, jag kan känna den än ibland. Emellanåt, när det var fullt i logementet, kunde det hända att någon under sömnen föll ur sin koj. En kedjereaktion blev följd, och de som inte fick grepp på något, föll obönhörligen ur kojen. Man slog sig då riktigt illa mot betongen. Många av de inkallade tillhörde landstormen, män i 40 - 45 årsåldern. Vi tyckte det var riktigt gamla uvar som hade blivit kommenderade till fortet. De hade mest bevaknings-, vakt - och kökskommenderingar.

Den viktiga telefonförbindelsen till marindistriktet på Nya Varvet blev klar den 30. augusti och förbindelse öppnad. Då hade vi jobbat dygnet runt.

Den 1. september 1939 fick vi genom en liten reseradio, som en av pojkarna hade, det besked som vi en längre tid fruktat. Kriget var påbörjat. Tyskland hade förklarat Polen krig och dessutom anfallit över polska gränsen på bred front. Detta hade skett tidigt på morjonen. Vi tog det med stor fattning. Vi trodde att det var ett stort misstag. Allt skulle ordna upp sig. Informationen från våra chefer var knapphändig. De hade väl fullt upp och kanske de ej visste mera än vi själva. Vi jobbade oförtrutet vidare med våra uppgifter. Signalstationen var bemannad dygnet runt. Vi gick 1 + 2 i fyra vakter. Dagarna gick. Inget särskilt hände förrän omkring den 6. september, då larm gick på fästningen, utfärdat av Västra Marindistriktet. Man hade nämligen fått larm från Vingat att två tyska jagare låg stilla utanför 3- milsgränsen. Eftersom iordningställandet av kanonerna på fortet höll på som bäst, kunde dessa icke bemannas. Alla började springa om varandra. Vad göra? Blir det beskjutning? Det enda som återstod att göra var att avvakta. Spänningen släppte, när besked kom, att jagarna stävade norrut. (Några befästningar fanns icke längre ut i skärgården vid detta tillfälle).

Tjänsten gick monotont och plikttroget. Inget hände förrän en dag i december. Pansarskeppet *Manligheten* (MA), som var förlagd på västkusten, var ute på sin dagliga patrullering och hade övningar syd om Vinga fyrplats. Just denna dag - en klarblå kylig dag - hade jag tjänst på signalstationen. Rese-radion, som vi hade permanent på stationen, var inställd på den vanliga nyhetsakanalen. Av någon anledning skruvade jag på ratten till våglätningsinställningen och fick då in den frekvens som marindistriktet hade till sina underlydande enheter inom flottan. Jag hörde MA anropa på klartext: "MA till MDV, olycka ombord, flera dödade, många skadade. Ambulanser önskas till Masthuggs-kajen!" Vi såg MA passera Böttö och Geveskär under forcering (17. knop). Så småningom försvann MA inåt hamnen. Ambulanser hämtade både döda och skadade. Orsaken till olyckan var, att MA påträffat en boj av okänt utseende. I denna fanns en wire. Denna halades in. I slutändan på wiren fanns en sprängladdning, som exploderade precis när den kom över relingen. De oskyddade sjömännen träffades av splitter, mer eller mindre svårt. 4 dog av den direkta sprängverkan och 13 skadades. Senare dog ytterligare 2 av de svåra skadorna. Det var en s. k. paravan, d.v.s. en torpedliknande anordning för minsvepning. Ibland är den försedd med en sax för att klippa av minornas förankringslinor eller, som i detta fall, fanns det en sprängladdning. Denna olycka var en av första under beredskapen.

Iordningställandet av pjäserna fortgick dag och natt. En dag i november skulle provskjutning verkställas. Meddelande hade utgått till alla privata villor i hela Långedrag, att skjutning skulle äga rum vid viss tid. Villaägarna skulle i eget intresse, vid denna tidpunkt, öppna alla fönster på vid gavel. Eftersom pjäserna ej varit i bruk under en lång tidsrymd så anbefalldes det rigorösa säkerhetsföreskrifter. Pjäsbemanningen skulle sitta i skyddsrum och därifrån verkställa skjutningen. Den enda enhet som glömdes bort var signalstationen. Vi stod faktiskt på "första parkett". Allt vad vi hade i trasor eller tyg, stoppade vi i öronen, för att hindra att smällen förstörde vår hörsel. Inte tänkte vi på att det kunde vara livsfarligt! Första skottet från den ena 24 cm kanonen gjorde att vi snabbt hukade oss ner. Vilken smäll! Skottet hamnade visst i strandkanten av ön Känsö i Göteborgs södra skärgård. När det andra skottet

gick från den andra kanonen trodde vi att både signalstationen och vi själva skulle hamna i Kortedala 3 mil norrut. De, som öppnat sina fönster i Långedrag, klarade rutorna, men istället ramlade tavlorna ned. Det är kanske en överdrift, men braket var enormt! De medelsvåra kanonerna fungerade utan anmärkning. För oss verkade dessa smällar som "småfjuttar" gentemot det svåra artilleriet. Dessa "bredsidor" var de sista som avfyrades från Oscar II:s fort. Eftersom O II fort förlorat sitt "strategiska" värde genom sin placering så långt inne i Göteborg, beslutades 1941 om dess nedläggning. Kanonerna flyttades ut till andra försvarsanordningar och spärrar.

I januari 1940 drogs den detacherade avdelningen från KA 1 in och vi återbördades till regementet omkring den 20. januari. Där väntade oss nya kommanderingar. Det andra världskriget hade nyss börjat.

Gösta Andersson